

ROMEYKANIN ETNODİLBİLİMSEL CANLILIK KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF ROMEYKA WITHIN THE FRAMEWORK OF ETHNOLINGUISTIC VITALITY THEORY

Mehmet AKKUŞ

Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, mehmetakkus@artvin.edu.tr

Öz

Bu çalışma, Türkiye sınırları içerisinde dil çeşitliliğinin göreceli olarak yüksek olduğu Doğu Karadeniz dil ekolojisi görünümü içerisinde konuşulmakta olan Platon'un kendi çağında konuştuğu dilin arkaik özelliklerini koruduğu düşünülen Romeykanın etnodilbilimsel canlılık durumu incelemeyi amaçlamaktadır. Etnodilbilimsel canlılık kuramı, konuşma topluluklarının dillerinin canlılığını koruma ve devam ettirme olasılığını değerlendirmenin bir yöntemi olarak geliştirilmiştir. Romeykanın dilsel canlılığını ilgili alanyazında ilk defa ortaya çıkartmayı amaçlayan bu çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir: Romeykanın etnodilbilimsel canlılık kuramı çerçevesinde güncel görünümü nasıldır? Bu kapsamda Trabzon'un Tonya, Çaykara, Of, Köprübaşı ve Sürmene ilçelerinde gerçekleştirilen alan araştırmalarında farklı yaş, toplumsal konum ve meslek grubundan toplam 107 katılımcıya Türkçeye uyarlanmış olan Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketi uygulanmıştır. Yüz yüze ve odak grup görüşmeleri aracılığıyla nitel araştırma aşamasında ankete verilen yanıtlar derinlemesine irdelenerek bu görüşmelerden elde edilen veriler tematik analize tabi tutulmuştur. Nitel araştırmaya söz konusu ekolojiden katılımcılar (n=12) dâhil olmuştur. Elde edilen bulgular, kuşaklar arasındaki farkın (veya cinsiyet, meslek gibi diğer toplumsal değişkenler dikkate alındığında) Romeykanın etnodilbilimsel canlılığı bağlamında istatistiki olarak önemli olmadığını ancak Türkçe ve Romeykanın her birinin öznel canlılığı dikkate alındığında bu iki dilin canlılık algısının istatistiki olarak anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Yüz yüze ve odak grup görüşmeleri sonucunda elde edilmiş olan çalışma bulguları da nicel verileri desteklemektedir. Bu durum dahi Doğu Karadeniz'de farklı toplumdilbilimsel etkenlerin dillerin toplumsal kullanım alanlarının genişlemesine veya daralmasına neden olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışma bu toplumdilbilimsel değişimin dinamik yapısına küresel örneklerle karşılaştırmalı bir lensle bakarak sui generis bir bağlamdan katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Abstract

This study aims to reveal the ethnolinguistic vitality status of Romeyka, a language spoken within the Eastern Black Sea language ecology where linguistic diversity is relatively high within the borders of Türkiye, and it is believed to preserve archaic features of the language spoken by Plato in his own time. Ethnolinguistic vitality theory has been developed as a method to assess the likelihood of language communities maintaining the vitality of their languages. The primary research question of this study, which aims to present for the first time in the relevant literature the linguistic vitality of Romeyka, is as follows: What is the current status of Romeyka within the framework of ethnolinguistic vitality theory? In this context, the Subjective Ethnolinguistic Vitality Questionnaire, adapted into Turkish, was administered to a total of 107 participants from different age groups, social positions, and occupational groups in the districts of Tonya, Çaykara, Of, Köprübaşı, and Sürmene in Trabzon through field research. The responses to the survey were thoroughly analyzed through face-to-face and focus group interviews during the qualitative research phase, and the data obtained from these interviews were subjected to thematic analysis. Participants (n=12) from the mentioned ecology were included in the qualitative research. The findings suggest that the difference between generations (or other social variables such as gender and occupation) is not statistically significant in the context of Romeyka's ethnolinguistic vitality. However, when the subjective vitality of Turkish and Romeyka is considered, the vitality perception of these two languages is statistically significant. The study findings obtained through face-to-face and focus group interviews also support the statistical data. This suggests that various sociolinguistic factors in the Eastern Black Sea region contribute to the expansion or contraction of the social domains of languages. By comparing the dynamic structure of this sociolinguistic change with global examples, this study contributes from a sui generis context with a comparative lens.

Makale Bilgisi

Türü: İnceleme makalesi
Gönderildiği tarih: 10 Temmuz 2024
Kabul edildiği tarih: 21 Ağustos 2024
Yayınlanma tarihi: 25 Aralık 2024

Article Info

Type: Review article
Date submitted: 10 July 2024
Date accepted: 21 August 2024
Date published: 25 December 2024

Anahtar Sözcükler

Etnodilbilimsel Canlılık; Romeyka;
Toplumdilbilim; Doğu Karadeniz

Keywords

Ethnolinguistic Vitality; Romeyka;
Sociolinguistics; Eastern Black Sea

DOI

10.33171/dtcfjournal.2024.64.2.30

* Bu makaleden elde edilen bulgular, TÜBİTAK 3501 Kariyer Geliştirme Programı kapsamında 221K226 numaralı proje desteğiyle gerçekleştirilmiş olan alan araştırmaları sayesinde üretilmiştir. Yürütücüsü olduğum bu proje için TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Giriş

Son yüzyılda, küreselleşmenin etkisiyle dünya üzerinde konuşulan birçok dilin hızla yok olma tehlikesi altına girdiği ve birçok durumda da yok olduğu gözlemlenmektedir (Moseley, 2010). Nevskaya ve Erdal'a göre (2016), dünyada konuşulmakta olan 6500 kadar dilin %70'i çeşitli sebeplerden dolayı bu yüzyılın sonunda yok olacak, bu dilleri konuşanlar kendi kültürlerini de yitirip, içerisinde yaşamakta oldukları daha geniş toplumlara karışacaklardır. İlgili alanyazında, dillerin varlığını ve sağlıklı gelişimini tehdit eden birçok toplumsal sebep sıralanmaktadır. Bu nedenler arasında küreselleşme, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, farklı dilleri konuşan insanların büyük çaptaki göç hareketleri ve/ya birçok dilin konuşulduğu toplumlardaki ortak iletişim dili ihtiyacı başta gelmektedir (Nevskaya ve Erdal, 2016). Toplumsal amillerin yanında, dillerin ve dil değişiklerinin etnodilbilimsel canlılığını tehdit edebilecek bir diğer etken ise, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinden tüm dünyaya yayılarak bir karasalgın (pandemi) haline dönüşen ve etkeni bir tür koronavirüs (SARS-CoV-2) olan COVID-19 örneğinde tecrübe edildiği üzere biyolojik kökenli de olabilmektedir" (Akkuş, 2021: 158). Bu tehdidin boyutunu artıran etkenler arasında, söz konusu salgınların temel özelliklerinden birinin, belli yaşın üzerindeki bireyleri, daha genç olan bireylere oranla ölümcül bir şekilde etkileme olasılığıdır. Bu doğrultuda, yeni nesillere dil aktarımının kesilmesinin dilleri yok olma tehlikesine sürüklediği savı dikkate alındığında, tehlike altındaki dilleri konuşan yüksek oranda belli yaşın üzerindeki bireylerin, bu tür salgınlarda büyük risk altında olduğuna işaret edilebilir. Salgın sürecinde dil konuşuru olan yaşlı bireylerin ölüm riskinin artması ise dilin ölümünü doğrudan hızlandıran bir sürecin tetikleyicisi olabilmektedir.

Dilin; bireylerin oluşturduğu toplumsal ağ (İng. social network için bkz. Milroy ve Milroy, 1992) içerisinde toplumsal süreçlere bağlı olarak değişime açık ve yaşayan bir varlık olduğu ve dilin varlığının söz konusu dili anadili olarak öğrenip konuşanların varlığına bağlı olduğu alanyazında sıkça yinelenen bir olgudur. Bu manada dil ile dil konuşuru arasında sıkı bir bağ olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda, bir dilin ölümünün sınırları nerede başlamaktadır? Dil tam anlamıyla ne zaman ölüm döşegine düşmektedir? Türkiye'de tehlike altındaki diller üzerine yapılan çalışmalarda, çoğunlukla örnek olarak, Çerkesçe bir dil değişikesi olan Ubihçanın son konuşuru Tefik Esenç'in 1992 yılında Balıkesir'de ölümüyle Ubihçanın da öldüğü varsayılmaktadır. Dilin bir iletişim aracı olduğu ve iletişim için biri ileti

sağlayan diğeri iletiyi çözümleyen en az iki bireye ihtiyaç duyulduğu için Ubihçanın toplumsal işlevini, Tefvik Esenç'in ölümünden çok önce yitirdiği düşünülebilir. Bu durum göz önüne alınırsa, Ubihça toplumsal olarak aslında fiziksel ölümünden daha önce ölmüş görünmektedir. Sadece aile dili (İng. family language) olarak dahi konuşulsa, konuşurlarının bir dilin kendi dil topluluğu için değerinin farkında olmalarının önemini ortaya koymaktadır. Kurumsal destek olmasa dahi aileler dili çocukları ile konuşurken kullandıkları sürece, dil genç nesillere aktarılmaktadır (Austin, 2016). Dil canlılığı için bu durum önem arz etmektedir.

Dil ölümü ile yok olma tehlikesi altındaki diller arasında doğal bir ilişki söz konusudur. Dilin yok olma süreci devam ettiği ve dilin ölümüne karşı önlemler alınmadığı takdirde dil ölümü kaçınılmazdır. Bilinen en eski Hint-Avrupa dillerinden Hititçe ve Hurrice'nin konuşulup bu dillere ait binlerce belgenin arkeolojik kazılarla gün yüzüne çıkartılmaya devam ettiği Anadolu bir yanında bulunan Kafkasya diğeri yanında bulunan Bereketli Hilal'le birlikte bir diller panteonu olarak tanımlansa yanlış olmaz. Bu bağlamda Türkiye coğrafyası dâhilinde tarihsel süreç içerisinde ilgili alanyazında Anadolu dilleri olarak sınıflandırılan ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde konuşulmuş olan Hititçe, Lidya, Karyaca, Luvice gibi Anadolu dilleri ölmüştür. Dilin kültürün taşıyıcısı olduğu yönündeki savlar dikkate alındığında ise, bu dillerin Anadolu coğrafyasında ölümü ile birlikte izlerini taşıdığı kültürleri de ölmüştür denebilir.

Bu bağlamda, her dil hem onu konuşan etnik grubun hem de bütün insanlığın en değerli manevi ortak mirası arasındadır. Bir halkın kültürünü içerir ve insanlığın ortak manevi mirasının emsalsiz bir parçasını temsil eder. Romeyka, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde, özellikle Trabzon ilinin Tonya, Çaykara, Of ve Sürmene ilçelerindeki köylerde konuşulan bir Yunanca lehçesidir. Bu dil değişkesi, Karadeniz'de konuşulan antik Yunancanın doğrudan devamı olarak kabul edilmekte ve Yunan dilinin diğeri lehçelerinden oldukça farklı arkaik özellikler taşıdığı düşünülmektedir (Sitaridou, 2013). Romeykanın en dikkat çekici özelliklerinden biri, Yunancanın modern varyantlarında bulunmayan dilbilgisel ve fonetik unsurları korumasıdır. Örneğin, Eski Yunancanın belirli fiil formlarını ve ses değişimlerini içermesi, dilin tarihsel gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu durum, Romeykayı Yunan dil tarihine dair çalışmalar için benzersiz bir kaynak haline getirmektedir (Sitaridou, 2013).

Romeyka gibi sui generis bir dilin canlılığını saptamanın yolu ise toplumdilbilimsel yöntemlerden geçer. Bu yöntemlerden etnodilbilimsel canlılık kuramı (İng. ethnolinguistic vitality), Giles, Bourhis ve Taylor (1977) tarafından dil topluluklarının dillerinin canlılığını koruma ve devam ettirme olasılığını değerlendirmenin bir yöntemi olarak geliştirilmiştir.

ALANYAZIN: ETNODİLBİLİMSEL CANLILIK KURAMI

Dünyanın birçok bölgesinde çok dilli topluluklar arasında dil durumunu saptayabilmek üzere birçok etnodilbilimsel canlılık çalışmaları (İspanya’da Katalanca için bkz. Atkinson, 2000; Avustralya’da Yunanca için bkz. Giles, Rosenthal ve Young, 1985; Avustralya’da Türkçe için bkz. Yağmur, Bot ve Korzilius 1999; Hollanda’da Türkçe için bkz. Yağmur, 2009; Rusya’da Başkurtça için bkz. Yağmur ve Kroon, 2003) yapılmıştır. Bu kuram kapsamında bir dilin canlılığının üç etkene bağlı olduğu belirtilmektedir: (i) nüfus, (ii) dilin toplumsal statüsü ve (iii) kurumsal destek. Etnodilbilimsel canlılık kuramını oluşturan bu paradigma, sonraki çalışmalarca tartışılarak yeniden tanımlanmış ve daha da geliştirilmiştir. Buna rağmen, bir dilin canlılığını belirlediği düşünülen “nesnel” (objective) toplumdilbilimsel etkenler aynı kalmıştır. Bu “nesnel” (objective) etkenlerle birlikte, etnodilbilimsel canlılık çalışmaları yapan araştırmacılar, dil topluluklarının “öznel” (subjective) bilişsel ve duygusal algılarının araştırılmasının da bir dilin canlılığını araştırma bağlamında önemli olduğunu fark etmişlerdir. Bu nedenle, Bourhis, Giles ve Rosenthal (1981) öznel etnodilbilimsel canlılık kavramını ortaya atmışlardır. Smith, Ehala ve Giles (2018) öznel etnodilbilimsel canlılık kuramının, “nesnel canlılıktan daha fazla olmasa da en az onun kadar önemli olduğunu” vurgulamışlardır (s. 3). Bu kurama göre, bir miras dil konuşan dil topluluğunun dillerini, konuşulmakta olduğu dil ekolojisi içerisinde ne kadar yüksek görünür algılsa farklı toplumdilbilimsel bağlamlarda dillerini o kadar yoğun kullanma eğilimi gösterirler (Landry ve Bourhis, 1997). Böylece bu dil topluluğunun dil canlılığı da orantılı olarak yüksek olacaktır. Ancak dil topluluğuna mensup dil konuşurları, dillerinin toplumsal algısının toplum içerisinde düşük görünür olarak kabul ettiği takdirde dilin canlılığının da göreceli olarak düşük olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca, yüksek düzeyde etnodilbilimsel canlılığa sahip gruplar, üyelerinin başka bir dile geçiş baskılarına etkin bir şekilde direnmeye daha yatkın olduklarından asimilasyona veya toplumsal olarak baskın olan dillere (İng. socially-dominant languages) geçişe karşı daha dirençli olabilirler (bkz. Giles, Bourhis ve Taylor, 1977; Bourhis, Giles ve Rosenthal, 1981; Giles ve Johnson, 1987).

Çalışmalar, etnodilbilimsel canlılığın toplumsal ve ekonomik koşullar, siyasi güç dinamikleri ve ayrımcılık veya baskıların tarihsel deneyimleri de dâhil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilenebileceğini göstermektedir (Giles ve Johnson, 1987; Bourhis ve Landry, 2012). Bu faktörler, bireylerin dil ve kültürlerine karşı sahip olduğu olumlu tutum ve motivasyon düzeylerini etkileyebilir ve bu ise dil kullanma isteklerine etki edebilir. Yüksek bir etnodilbilimsel canlılık seviyesinin sürdürülmesinin, bireylerin psikolojik iyilik hali ve aidiyet duyguları üzerinde olumlu etkileri olabilir. Ayrıca, araştırmalar, dil kimliği duygusuna sahip bireylerin daha yüksek özsaygı ve yaşam memnuniyetine sahip olabileceğini göstermektedir (Phinney 1990).

Grup canlılığına ilişkin objektif veriler, kültürlerarası araştırmalar için faydalı olsa da canlılığın öznel algılanışı da çok önemlidir. Dolayısıyla, Bourhis, Giles ve Rosenthal (1981), çok dilli ve çok kültürlü ortamlardaki gruplararası ilişkilerin dinamiklerini daha iyi anlayabilmek için hem nesnel hem öznel canlılık bilgilerini birleştiren öznel bir anket geliştirmişlerdir. Bourhis ve diğerleri (1981) tarafından geliştirilen bu öznel anket, bir dil grubundaki bireylerin gruplarının canlılığı hakkında en iyi bilgiyi sağlayacakları varsayımına dayanmaktadır. Anket, grupların dil ve kültürel kimlikleri, toplumda algılanan statü ile güç ve asimilasyon veya dışlanma tehdidi gibi konularla ilgili öğeleri içermektedir.

Bu kuramsal öncüllerle uyumlu olarak, etnodilbilimsel canlılık kavramı, çeşitli toplumdilbilimsel kavramı derinlemesine araştırmak için kullanılan kuramsal bir yapı olarak son yıllarda ilgi görmektedir. Bu kavramlar; toplumsal ağ (İng. social network) (Sachdev, Bourhis, D'Eye ve Phang, 1987; Yagmur, De Bot ve Korzilius, 1999; Ehala, 2010; Akkuş ve Sağın Şimşek, 2022), gruplar arası ilişkiler (Dubé-Simard, 1983; Bourhis, 1984; Bourhis ve Sachdev, 1984; Allard ve Landry, 1986; Sachdev vd., 1987), dilin korunması ve değişimi (Gibbons ve Ashcroft, 1995; Giles ve Johnson, 1987; Yagmur, de Bot ve Korzilius, 1999; Yagmur ve Akinci, 2003; Bourhis ve Landry, 2012), dil seçimi (McNamara, 1987; Akkuş ve Sağın Şimşek, 2022), subjektif sağlık üzerindeki etkisi (Dragojevic, Gasiorek ve Vincze 2017) ve iki dillilerin sağlığı (Bourhis, 2017) ve dilin canlandırılması (Yagmur ve Kroon, 2003, 2006) olarak sayılabilir. Ayrıca, birkaç çalışma, etnolingüistik canlılığın bir araştırma aracı olarak etkinliğini değerlendirmiştir (Giles, Rosenthal ve Young, 1985; Yagmur, 2011; Yagmur & Ehala, 2011; Bourhis, Sachdev, Ehala ve Giles, 2019). Bu araştırmaların sonuçları, etnodilbilimsel canlılık kavramının hem objektif hem de algılanan sosyal-psikolojik doğasına güçlü deneysel destek sağlamaktadır.

Yağmur (2011), özellikle Batı Avrupa ülkelerinde konuşulan Türk değişkeleri kullanan dil topluluklarının, dil teması durumlarında çeşitli iletişim stratejileri kullandığını vurgulayarak, etnodilbilimsel canlılık ve ilişkilendirilen araçların etnik azınlıklar arasında dil iletimi ve korunmasının karmaşıklığını tam anlamıyla yakalama konusundaki sınırlamalarını vurgulamaktadır. Bu noktanın, Rusça konuşanların Estonya'daki durumunu inceleyen Ehala ve Zabrodskaja (2011) tarafından da vurgulandığı belirtilmektedir. Mufwene'ye göre (2017), bu alanda bir dizi endişe verici güncel nokta bulunmaktadır: yalnızca yerli toplulukları etkileyen dil kaybına odaklanma, tarihsel düşüncelere duyarsızlık ve dil ekolojilerinin yapısını hesaba katmama gibi. Mufwene (2017), dilbilim ekolojisi bileşeninin özellikle canlılık ve olası dil kaybını analiz ederken önemli olduğunu savunmaktadır. Aynı araştırmacı, "belirli nüfus yapıları içindeki yerel etkileşimsel dinamiklerin önemini" vurgulamaktadır (Mufwene, 2017, s. 213). Dolayısıyla, etnodilbilimsel canlılık yaklaşımları ekolojik bakış açısına daha fazla vurgu yapıldığında dilbilime önemli ölçüde fayda sağlayacaktır. Bu çalışmada, ekolojik bakış açısına daha fazla odaklanmanın etnodilbilimsel canlılığın anlaşılmasına yönelik yaklaşımların etkinliğini önemli ölçüde artıracak savunulmaktadır; çünkü bu ayrıntılı çerçeve, belirli bir topluluk içinde dil ve kültürel unsurlar arasındaki dinamik etkileşimi kapsamlı bir şekilde anlamamızı sağlamaktadır.

Ayrıca, etnodilbilimsel canlılık kuramı, dilleri yeniden canlandırma alanında bir "rehber çerçeve" olarak hizmet etmektedir. Yağmur ve Kroon'un (2003, 2006) öncü çalışmaları, bu kuramın tehlikede olan dillerin canlandırılması için yol gösterici rolünü vurgulayarak topluluk tutumları ve algılarının canlandırma sürecindeki kilit rolünü aydınlatmıştır. Bourhis ve Sachdev'in (1984), Giles, Rosenthal ve Young'ın (1985) ve daha sonraki araştırmacıların Yağmur, 2011; Bourhis vd., 2019) değerlendirdiği gibi etnodilbilimsel canlılığın bir araştırma aracı olarak etkinliği, dilin sosyal-psikolojik inceliklerini ortaya çıkarmada önemini vurgulamaya devam etmektedir. Bu araştırmalardan elde edilen bulgular, çeşitli ortamlarda dil çeşitliliğini, sosyal uyumu ve dil topluluklarının canlılığını teşvik etmeye yönelik politikaları ve müdahaleleri şekillendirmede katkıda bulunmaktadır.

Etnodilbilimsel canlılık kuramı son zamanlarda çeşitli teorik çerçeveleri kapsayan birçok işlem modeli içinde önemli bir araç olarak dikkat çekmektedir. Örneğin, Bourhis vd. (2019) tarafından belirtildiği üzere, canlılık aynı zamanda öznel sağlığı şekillendirmede, ikinci dilde sağlık hizmeti etkileşimlerinde, medya uygulamalarını şekillendirmede ve dilin canlandırılmasıyla ilgili hükümet dil

planlama politikalarına katkıda bulunmada da etkisini göstermektedir (Dragojevic, Gasiorek ve Vincze, 2017; Bourhis, 2017; Reid, Giles ve Abrams, 2004; Bourhis ve Landry, 2012).

Doğu Karadeniz’de Dil Ekolojisi: Türkçe ve Yerel Dil Konuşurları Arasındaki Etkileşim

Doğu Karadeniz’de tarih boyunca Türkler ve yerel dilleri konuşan dil toplulukları arasında önemli kültürel ve dilsel etkileşimler gerçekleşmiştir. Bu etkileşim, güvenilir tarihi vesikalar ışığında XV. yüzyılda Trabzon ve doğusundaki Karadeniz topraklarını fetheden Osmanlı İmparatorluğunun sultanı II. Mehmed’in Karadeniz’in kuzey bölgelerini fethetmeye başladığı döneme kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun 1461 yılında Trabzon başta olmak üzere bölgedeki fetihlerinden sonra bu bölge, Osmanlı İmparatorluğu’nun o coğrafyadaki ana dayanak noktalarından biri haline gelmiştir (İnalçık ve Quataert, 1994). Bu nedenle, bölgede farklı dilleri konuşan dil toplulukları, özellikle idari, dini, ticari ve askeri alanlarda Türk dili ile yoğun bir etkileşim içinde olmuştur.

Asırlar içerisinde, Türklerle bölge halkı arasındaki bu yakın temas, dil ve kültürel dinamikleri etkilemeye devam etmiştir. Romeyka konuşan nüfus, Osmanlı İmparatorluğu’nun kurumsal yapısına ve idari çerçeveye dâhil edilmişlerdir.

Türkçe ve yerel dilleri konuşan topluluklar arasındaki etkileşimde din de önemli bir rol oynamıştır. Bölge halkının bir kısmı, Osmanlı yönetiminin bölgede yerleşmesiyle İslamiyeti benimsemeye başlamış ve bu durum bölge halkının Türklerle kimlik anlamında yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır.

Ticaret ağı da bölgede farklı dilleri konuşan topluluklar ile Türkçe konuşurları arasındaki etkileşimi teşvik etmiştir. Ticaretin dil etkileşimini arttırdığına Orta Asya’nın Doğu İrani kavmi Soğdca konuşuru Soğdlar örnek olarak gösterilebilir. Aynı durumu Asurcanın, Hint-Avrupa dil ailesinden Hititçeyi ve diğer Anadolu dillerini etkilemesi durumunda da tanımlamaktayız. Osmanlı İmparatorluğu’nun ticaret ağlarını genişletmesiyle Trabzon limanı Doğu Karadeniz bölgesinde önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Türkçe konuşuru tüccarlar ile bölgedeki yerel dilleri konuşan topluluklar arasındaki münasebet, kültürel etkileşim, dil teması ve ticaretle ilintili Türkçe kelime dağarcığının bölgede yayılmasına sebebiyet vermiştir.

Üst sınıfa hitap eden ve edebi-sentetik bir dil olan Osmanlı Türkçesinin aksine, Anadolu Yarımadası ve Rumeli, genellikle halk tarafından konuşulan “daha az değerli” konuşma Türkçesinin merkezi olmuştur (Virtanen, 2003, s. 9). Osmanlı

İmparatorluğu'nun imparatorluk mefkuresi çerçevesinde üniversal bir anlayışla tüm dilsel topluluğu barındırması sonucunda Anadolu ve çevresinde dil etkileşimi sürekli bir olgu haline gelmiştir.

Bu dil etkileşimi, Avdan (2010) tarafından Osmanlı İskân Politikası ile ilişkilendirilmiştir. Türk nüfusunu güçlendirmeyi amaçlayarak, Osmanlı İmparatorluğu, fethedilen topraklara Türkmen boy, oymak, oba ve aşiretlerini yerleştirme politikası geliştirmişti (İnalçık, 2009). Bu bağlamda, yerli halkın ve Türkmenlerin ticari, askeri ve yönetim yoluyla diğer etnik-dilsel topluluklarla bağlantı kurması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu karşılıklı bağlar, artan dil ve kültürel etkileşimi teşvik etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu Meşrutiyet Döneminde Türkçeyi, 1876 Anayasasının (Kanuni Esasi) 18. maddesi gereğince resmi devlet dili olarak ilan etmiştir. Bu madde, devlet kurumlarında çalışmak isteyen Osmanlı vatandaşlarının devletin resmi dili olan Türkçeyi akıcı bir şekilde kullanabilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. 1876 Anayasasının 1908'de yeniden yürürlüğe konulmasıyla yeni dil kuralları ve yönergeler uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin 1923'te ilanı ile birlikte bu miras devam ettirilmiş ve Türkçe ülkenin resmi dili olarak tüm ülke sathında ortak resmi dil ilan edilmiştir.

YÖNTEM*

Giles, Bourhis ve Taylor'ın (1977) kuramına göre, etnodilbilimsel canlılık, bir dil topluluğunun konuştuğu dilin toplumsal konumu, dili konuşan dil topluluğunun nüfusu ve dile verilen kurumsal desteğe bağlıdır. Bu çalışma kapsamında araştırılması hedeflenen Romeyka bağlamında etnodilbilimsel canlılığın etkenlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kuramsal çerçevede çalışmanın dilbilimsel amacı Doğu Karadeniz'de konuşulmakta olan tehlike altındaki Romeyka konuşurlarının oluşturduğu dil topluluklarının toplumsal, kamusal, ekonomik, dil konumu ve toplumsal-tarihi durumları dikkate alınarak etnodilbilimsel canlılık durumunu ve bu durumlara yol açan etmenleri saptayarak incelemek olmuştur.

* Etik Beyan: Bu makalede yer alan anket ve mülakatlar için Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (Onay tarihi: 05.01.2022. Sayı: E-18457941-050.99-34749).

Araştırma Soruları

Çalışmanın genel ve özel araştırma soruları aşağıda listelenmiştir:

1. Doğu Karadeniz’de tehlike altındaki diller arasında sınıflandırılan Romeykanın etnodilbilimsel canlılık bağlamında ne durumdadır?

1.1. Romeyka konuşan katılımcıların kendi dil grubu görünüşleri ile ilgili algıları nedir?

1.2. Bu dili konuşan katılımcıların kendi dillerinin etnodilbilimsel canlılığına ilişkin algıları nelerdir?

2. Romeyka konuşan katılımcıların dil tercihleri nelerdir?

2.1. Romeyka konuşan katılımcıların dil tercihleri kuşaklararası bir farklılık göstermekte midir?

2.2. Katılımcıların dil tercihleri tehlike altındaki dillerin etnodilbilimsel canlılık durumunu nasıl etkilemektedir?

3. Romeyka konuşucularının dil kullanımları etnodilbilimsel canlılık durumunu etkilemekte midir?

3.1. Katılımcıların dil kullanımları kuşaklararası bir farklılık göstermekte midir?

Veri Toplama Araçları

Bu araştırma kapsamında üç ayrı veri toplama aracı kullanılması planlanmaktadır. Bu araçlar aşağıda listelenmiştir:

1) Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketi (Subjective Ethnolinguistic Vitality Questionnaire)

2) Derinlemesine odak-grup ve yüz yüze görüşme (Focus Group and One-on-One Oral Interview)

Katılımcılar

Bu makale kapsamında yürütülen çalışmalara katılan katılımcıların UNESCO’nun Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası’na göre (UNESCO 2011) tehlike altındaki diller arasında sınıflandırılan Romeykayı ana dili veya aile dili olarak kullanan bireyler arasından farklı yaş grubu, eğitim durumu, toplumsal statü ve cinsiyetten bireyler arasından seçilmiştir. Dil ekolojisini oluşturan bölge Romeykanın konuşulduğu Trabzon ilini kapsamaktadır. Katılımcıların ortak özelliği

tehlike altında olan bu dili toplumsal alanlardan birinde (aile dili vb.) kullanıyor olmaları ve/ya bu dillere düzenli olarak maruz kalmaları olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında yer alması amaçlanan katılımcıların, Doğu Karadeniz dil ekolojisi (İng. language ecology) içerisinde ana dilleri Romeyka olan farklı yaş grubu, eğitim durumu, toplumsal statü ve cinsiyetten oluşan bireyler arasından seçilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle, çalışılması planlanan Romeyka için çalışmaya katılacak katılımcıların profillerinin belirlenebilmesi için dil kullanım tercihlerini inceleyen anketler içerisinde Dil Geçmişi Anketi kullanılması ilgili alanyazında sıklıkla başvurulan bir veri toplama yöntemi olarak görülmektedir (Yagmur, Bot ve Korzilius, 1999; Yagmur, 2009; Vincze ve Henning-Lindblom, 2016; Akkuş ve Sağın-Şimşek, 2022). Bu bağlamda, dil konuşurlarının demografik bilgileri (yaş, cinsiyet, doğum yeri, vb.), ebeveynlerinin anadillerini ve kendi bildikleri dillerin öğrenme sırası ve kullanım ortamlarını (okul, aile, arkadaş çevresi, internet (sosyal medya, TV, vb.) sorgulayan bir anket kullanılmıştır. Bu kapsamda Trabzon'un Tonya, Çaykara, Of, Köprübaşı ve Sürmene ilçelerinde gerçekleştirilen alan araştırmalarında farklı yaş, toplumsal konum ve meslek grubundan toplam 107 katılımcıya Türkçeye uyarlanmış olan Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketi uygulanmıştır. Yüz yüze ve odak grup görüşmeleri aracılığıyla nitel araştırma aşamasında ankete verilen yanıtlar derinlemesine irdelenerek bu görüşmelerden elde edilen veriler tematik analize tabi tutulmuştur. Nitel araştırmaya söz konusu ekolojiden katılımcılar (n=12) dâhil olmuştur.

Romeyka konuşuru bağlamında toplamda 107 Romeyka-Türkçe iki dilli bireyden veri toplanmıştır. Katılımcılar, Türkiye'nin Doğu Karadeniz sahilinde ve çevresinde yaşayan üç farklı nesil grubunu muhtevindir. 60 yaş üzerindeki katılımcılar (n=21) üst kuşak olarak kabul edilirken, 25 ila 59 yaş arasındakiler (n=66) orta kuşak içerisinde değerlendirilmiştir. Alt kuşak 15 ila 24 yaşları arasındaki katılımcıları kapsamıştır (n=20). Anket çalışmasına katılan katılımcıların 50'si (%46,72) erkek iken, kadın katılımcıların sayısı 57 (%53,28) olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında kullanılan veri toplama araçlarının uygunluğu bağlamında Etik Kurul İzni alınmıştır.

Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketi

Bu çalışmada kullanılmış olan temel veri toplama aracı katılımcıların tehlike altında olan dillerinin etnodilbilimsel canlılık durumunu değerlendirmek amacıyla Bourhis, Giles ve Rosenthal'dan (1981) uyarlanmış olan Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketidir. Bu anket, çalışmanın incelediği Romeykayla alakalı sorulardan oluşmakta olup katılımcıların dillerinin etnodilbilimsel canlılık seviyesini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Etnodilbilimsel canlılık kuramı, Giles, Bourhis ve Taylor (1977) tarafından dil topluluklarının dillerinin canlılığını koruma ve devam ettirme olasılığını değerlendirmenin bir yöntemi olarak geliştirilmiştir. Dünyanın birçok bölgesinde çok dilli topluluklar arasında dil durumunu saptayabilmek üzere birçok etnodilbilimsel canlılık çalışmaları (İspanya'da Katalanca için bkz. Atkinson, 2000; Avustralya'da Yunanca için bkz. Giles, Rosenthal ve Young, 1985; Avustralya'da Türkçe için bkz. Yağmur, Bot ve Korzilius 1999; Hollanda'da Türkçe için bkz. Yağmur, 2009; Rusya'da Başkurtça için bkz. Yağmur ve Kroon, 2003) yapılmıştır. Bu kuram kapsamında bir dilin canlılığının üç etkene bağlı olduğu belirtilmektedir: (i) nüfus, (ii) dilin toplumsal statüsü ve (iii) kurumsal destek. Etnodilbilimsel canlılık kuramını oluşturan bu paradigma, sonraki çalışmalarca tartışılarak yeniden tanımlanmış ve daha da geliştirilmiştir. Buna rağmen, bir dilin canlılığını belirlediği düşünülen “nesnel” (objective) toplumdilbilimsel etkenler aynı kalmıştır. Bu “nesnel” (objective) etkenlerle birlikte, etnodilbilimsel canlılık çalışmaları yapan araştırmacılar, dil topluluklarının “öznel” (subjective) bilişsel ve duygusal algılarının araştırılmasının da bir dilin canlılığını araştırma bağlamında önemli olduğunu fark etmişlerdir. Bu nedenle, Bourhis, Giles ve Rosenthal (1981) öznel etnodilbilimsel canlılık kavramını ortaya atmışlardır. Smith, Ehala ve Giles (2018) öznel etnodilbilimsel canlılık kuramının, “nesnel canlılıktan daha fazla olmasa da en az onun kadar önemli olduğunu” vurgulamışlardır (s. 3). Bu kurama göre, bir miras dil konuşan dil topluluğunun dillerini, konuşulmakta olduğu dil ekolojisi içerisinde ne kadar yüksek görünür algılsa farklı toplumdilbilimsel bağlamlarda dillerini o kadar yoğun kullanma eğilimi gösterirler (Landry ve Bourhis, 1997). Böylece bu dil topluluğunun dil canlılığı da orantılı olarak yüksek olacaktır. Ancak dil topluluğuna mensup dil konuşurları, dillerinin toplumsal algısının toplum içerisinde düşük görünür olarak kabul ettiği takdirde dilin canlılığının da göreceli olarak düşük olduğu varsayılmaktadır. Bu çalışma Romeyka bağlamında yukarıda bahsedilen birçok dilde geçerliği ve güvenilirliği yüksek oranda kabul görmüş Öznel

Etnodilbilimsel Canlılık Anketinin kullanıldığı ilk toplumdilbilimsel çalışmalardan biri olacaktır.

Bu bağlamda, dil konuşurlarının öznel etnodilbilimsel görüşlerini ve ilgili verileri toplamak amacıyla Bourhis, Giles ve Rosenthal'ın (1981) İngilizce geliştirmiş oldukları Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketi her bir dil için Türkçeye çevrilmiştir. Bu çeviriler yapıldıktan sonra söz konusu çeviri anketler İngiliz Dili Eğitimi ve İngilizce Çeviribilim bölümü mezunu anadili Türkçe olan iki uzmanca incelenmiştir. Uzmanların görüşleri dikkate alınarak gözden geçirilmiş olan uyarlanmış taslak anket tekrar uzmanlarca kontrol edilmiştir.

Anketin pilot çalışmasını gerçekleştirmek amacıyla katılımcı profiline uyan ve Dil Geçmişi Anketinde tanışılmış olan katılımcıların yardımıyla ulaşılan 3 Romeyka konuşuruna taslak anket dağıtılmış ve anlamadıkları veya anlamakta zorlandıkları bölümleri işaretleyip bu noktaları açık bir biçimde belirtmeleri istenmiştir. Her bir dil için konuşurların belirttikleri noktalar dikkate alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Düzeltmeler yapıldıktan sonra Romeyka için hazırlanmış olan Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketleri hem basılı hem çevrimiçi olarak hazırlanarak Trabzon'da ise Köprübaşı, Tonya, Of, Sürmene ve Çaykara ilçelerinde alan araştırmasında dil konuşurlarına duyurulmuştur.

Tüm ilçelerden katılımcı seçilmesinin temel sebebi dil görünürlüğüne temsilîyetin olabildiğince sağlanması düşüncesine dayanmaktadır.

Dil Geçmişi Anketi sonuçlarıyla uyumlu bir biçimde farklı toplumdilbilimsel etkenlerin dil konuşurlarının dillerine karşı tutum ve tavırlarını etkileyebildiğine işaret etmektedir. Bu sonuçlar söz konusu dillerin genel toplum içerisindeki prestiji ile ilintili olmakla birlikte bireylerin kendilerini konumlandıkları (İng. positioning “theory”) konumla da ilgili görünmektedir. Bireylerin eğitim, sosyal ve iş hayatında kendisine bir katkısı olmayan dili öğrenme-kullanma ve alt kuşaklara öğretme konusunda isteksiz kalması, Bourdieu'nün (1992) “dil sermayesi” (İng. linguistic capital) kavramının akla getirmektedir. Toplumda sembolik bir gücü olan dilin birey için sermaye haline gelmesi “dil pazarı”nda kültürel sermaye (İng. cultural capital) sağlamayanların kullanılmamasını ve ötelenmesini beraberinde getirmektedir. ÖECA bu bağlamda canlılığın boyutlarının toplumsal dinamiklerini ortaya çıkarması açısından nicel bir payanda görevi görmesi açısından projeye büyük katkı sunmuştur.

Derinlemesine Odak-Grup ve Yüz Yüze Sözlü Görüşme Gerçekleştirilmesi

Bu makale dâhilinde veri toplama aşamasının son safhasını ise anket çalışmalarının sağladığı nicel verinin nitel veri ile sağlamasını yapmak amacıyla derinlemesine odak-grup ve yüz yüze görüşmeler oluşturmuştur. Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketindeki verilerin gözden geçirilmesiyle bu verileri derinlemesine inceleyen sorular oluşturulmuş ve yarı-yapılandırılmış görüşme formatında soru kümeleri oluşturulmuştur. Görüşme soruları, sonrasında alanda uzman bir başka araştırmacı tarafından incelenmiş ve paydaş görüşleri alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. En son aşamada görüşme sorularının Türkçe dilbilgisi kurallarına uygunluğu Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi bir uzman tarafından incelenmiştir. Uzmanın görüş ve önerileri doğrultusunda gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş olan Görüşme Sorularının Romeyka konuşuru bir katılımcı ile pilot çalışması yapılmış ve katılımcılardan alınan geri-dönüt sonucu sorular tekrar revize edilmiştir.

Oluşturulmuş olan Görüşme Soruları için her iki anket çalışmasına katılmış olan katılımcılar arasından gönüllü olan katılımcılara uygun zaman ve yerde yüz yüze görüşme veya odak grup formatında gerçekleştirilmiş olan görüşmelerde sorular yöneltilmiştir.

BULGULAR

Romeyka Anket Verilerinden Elde Edilmiş Olan Nicel Bulgular

[Katılımcı yanıtları, minimum canlılığı işaretleyen 1 ile maksimum canlılığı belirten 7 arasında bir Likert-ölçekte derecelendirilmiştir.]

Tablo 1’de ilk değişken olan “algılanan dil durumu” olgusunun nicel bulguları sunulmuştur:

Tablo 1. Romeyka ve Türkçenin algılanan dil durumu

Anket Değişkenleri	<i>Romeyka Canlılığı</i>	<i>Türkçe Canlılığı</i>	<i>Ortalama Farkı</i>	<i>p</i>
Algılanan dil statüsü (ulusal, yerel)	4.44	6.53	2.09	.000
Algılanan dil statüsü (uluslararası)	2.66	4.60	1.94	.000

Tablo 1, öncelikle ulusal/yerel algılanan dil statüsünde Türkçenin Romeykaya kıyasla belirgin şekilde daha canlı olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda ortalama fark 2.09 puan olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç ise istatistiksel olarak

anlamlıdır ($p < .05$). Aynı şekilde, uluslararası düzeyde de Türkçenin Romeykaya göre daha canlı olduğu belirtilebilir. Bu kıyaslamada ortalama fark 1.94 puan olarak hesaplanmış ve bu da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). Bu analiz – Lazca ve Hemşince analizleriyle paralel olarak - Türkçenin hem ulusal/yerel düzeyde hem de uluslararası düzeyde Romeykaya kıyasla daha fazla canlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Türkçenin daha yaygın kullanıldığı, daha fazla kabul gördüğü ve daha geniş bir etki alanına sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2 devlet hizmetlerindeki Romeyka-Türkçe kullanım sıklığı ve dilin konuşurlarının buldukları yerdeki politik gücü ile ilgili değişkenlere verdiği yanıtları göstermektedir.

Tablo 2. Romeyka ve Türkçenin devlet hizmetlerinde ve politik arenada kullanım oranı

Anket Değişkenleri	<i>Romeyka Canlılığı</i>	<i>Türkçe Canlılığı</i>	<i>Ortalama Farkı</i>	<i>p</i>
Devlet hizmetlerindeki Romeyka-Türkçe kullanım sıklığı	1.68	5.39	3.71	.000
Dilin konuşurlarının buldukları yerdeki politik gücü	2.07	4.67	2.60	.000

Tablo, devlet hizmetlerinde ve politik arenada Romeyka ve Türkçenin kullanım oranlarında istatistiksel olarak dikkate değer farklılık olduğuna işaret etmektedir. Özellikle, katılımcılar Romeyka ve Türkçenin devlet hizmetlerinde kullanım oranını değerlendirdiklerinde, Romeyka canlılığı ($M = 1.68$) Türk canlılığına ($M = 5.39$) kıyasla önemli ölçüde düşük algılanmaktadır. Bu durum ortalama fark (ortalama fark= 3.71) ile tanıklanmaktadır ($p < .05$). Benzer şekilde, Romeyka ve Türkçenin politik arenada kullanım oranının değerlendirilmesi farklı bir desene işaret etmektedir: Türkçenin canlılığı ($M = 4.67$) Romeyka canlılığını ($M = 2.07$) aşmakta, bu ise 2.60 olan bir ortalama farkı ortaya çıkarmaktadır ($p < .000$).

Tablo 3, çeşitli demografik ve kültürel faktörlerin Romeykanın algılanan canlılığı üzerindeki etkileriyle ilgili sonuçları sunmaktadır.

Table 3. Romeyka ve Türkçe konuşanların doğum oranları ve göç desenleri

Anket Değişkenleri	<i>Romeyka Canlılığı</i>	<i>Türkçe Canlılığı</i>	<i>Ortalama Farkı</i>	<i>p</i>
Dilin konuşulduğu şehirde doğum artış oranı	1.90	5.09	3.20	.000
Dilin konuşurlarının azınlık/çoğunluk durumu	3.01	5.46	2.45	.000
Dilin konuşulduğu bölgeye yapılan konuşur göçü	2.24	3.68	1.44	.000
Dilin konuşurlarının farklı dil konuşuru ile evlenme oranı	3.66	4.99	1.33	.000
Dil konuşurlarının şehirden göç oranı	2.52	4.06	1.54	.000

Bu tabloya göre, Türkçe konuşanların ($M = 5.09$) doğum artış oranının Romeyka konuşanlara ($M = 1.90$) kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ortalama fark 3.20 puan olarak hesaplanmıştır ve bu istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). Dilin konuşurlarının azınlık/çoğunluk durumu bağlamında ise, Türkçe konuşanların genellikle çoğunluk olduğu ($M = 5.46$), Romeyka konuşanların ($M = 3.01$) ise azınlık durumunda olduğu gözlemlenmiştir. Bu analiz sonucunda ortalama fark 2.45 puan olarak hesaplanmış ve bu da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .000$). Dilin konuşulduğu bölgeye yapılan konuşur göçü için ise Türkçe konuşanların ($M = 3.68$), Romeyka konuşanlara ($M = 2.24$) kıyasla dilin konuşulduğu bölgeye daha fazla göç ettiği tespit edilmiştir. Burada ortalama fark 1.44 puan olarak hesaplanmıştır ki bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .000$). Türkçe konuşanların, farklı dil konuşurları ile evlenme oranının ($M = 4.99$) Romeyka konuşanlara ($M = 3.66$) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ortalama fark (1.33) istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). Dil konuşurlarının şehirden göç oranına gelince Türkçe konuşanların ($M = 4.06$), Romeyka konuşanlara ($M = 2.52$) göre şehirden daha fazla göç ettiği tespit edilmiştir. Ortalama fark 1.54 puan olarak hesaplanmış ve bu da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). Bu sonuçlar, dilin konuşulduğu toplum içindeki demografik ve göç eğilimlerinin Türkçe ve Romeyka konuşanlar arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Romeyka konuşan toplulukların Türkçe ve Romeykanın algılanan canlılığı üzerinde belirli değişkenlerin etkisiyle ilgili olarak, Tablo 42, dilin ekonomik ve ticari işlemlerde kullanımı, dilin iş yerlerinde ve iş ilişkilerinde kullanım miktarı ve dilin

konuşurlarının algılanan varlık ve zenginlik miktarı için ortalama farklılıkları ve ilgili p-değerlerini sunmaktadır.

Table 4. Romeyka ve Türkçenin iş(letme) ve servet edinme bağlamında etkisi

Anket Değişkenleri	Romeyka Canlılığı	Türkçe Canlılığı	Ortalama Farkı	p
Dilin ekonomik ve ticari işlemlerde kullanımı	1.77	5.80	4.03	.000
Dilin iş yerlerinde ve iş ilişkilerinde kullanım miktarı	1.96	5.43	3.47	.000
Dilin konuşurlarının algılanan varlık ve zenginlik miktarı	3.28	4.55	1.27	.000

Tablo 4, Romeyka ve Türkçenin işletme ve servet edinme bağlamındaki etkisini değerlendirmektedir. Bu tablo, üç farklı değişkenin - dilin ekonomik ve ticari işlemlerde kullanımı, dilin iş yerlerinde ve iş ilişkilerinde kullanım miktarı, dilin konuşurlarının algılanan varlık ve zenginlik miktarı - Romeyka ve Türkçe canlılıklarını karşılaştırarak sunmaktadır. İlk olarak, “dilin ekonomik ve ticari işlemlerde kullanımı” değişkeninde, Türkçe canlılığı (M = 5.80) Romeyka canlılığını (M = 1.77) önemli ölçüde aşmaktadır. Ortalama fark 4.03 ve p-değeri oldukça anlamlı ($p < .05$) düzeydedir. Bu durum ise, Türkçenin ekonomik ve ticari alandaki kullanımının Romeyka üzerindeki etkisinin oldukça güçlü olduğuna işaret etmektedir. İkinci olarak, “dilin iş yerlerinde ve iş ilişkilerinde kullanım miktarı” değişkeninde, yine Türkçe canlılığı (M = 5.43) Romeyka canlılığından (M = 1.96) belirgin şekilde yüksektir. Ortalama fark 3.47 ve p-değeri yine oldukça anlamlıdır ($p < .05$). Bu netice de Türkçenin iş yerlerinde ve iş ilişkilerindeki kullanımının Romeyka canlılığı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Son olarak, “dilin konuşurlarının algılanan varlık ve zenginlik miktarı” değişkeninde, Türkçe canlılığı (M = 4.55), Romeyka canlılığından (M = 3.28) yüksek olarak algılanmıştır. Lazca sonuçları aksine burada ortalama fark 1.27 ve p-değeri istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır ($p = 0.05$). Bu bulgu, Lazca konuşurlarının aksine, dil konuşurlarının algılanan varlık ve zenginlik miktarında Romeyka ve Türkçe arasında belirgin bir fark olduğunu göstermektedir.

Table 5’te, kitle iletişim araçlarında Romeyka ve Türkçe kullanım oranlarının ilgili diller bağlamında algılanan canlılığı üzerindeki etkisini inceleyen analiz sunulmuştur.

Table 5. İlgili dillerin kitle iletişim araçlarında kullanımı

Anket Değişkenleri	<i>Romeyka Canlılığı</i>	<i>Türkçe Canlılığı</i>	<i>Ortalama Farkı</i>	<i>p</i>
Dilin kitle iletişim araçlarında kullanımı	1.52	5.57	4.05	.000

Bu tabloda sunulmuş olan analiz, Romeyka ve Türkçenin kitle iletişim araçlarında kullanımının incelendiği bir anketi temel almaktadır. Sonuçlar, Romeykanın canlılığının ortalama olarak 1.52, Türkçenin canlılığının ise 5.57 olduğunu göstermektedir. Aralarındaki ortalama fark 4.05'tir ve istatistiksel olarak bu fark anlamlıdır ($p < .000$). Bu, kitle iletişim araçlarında Türkçenin daha fazla kullanılmasının, Romeykanın algılanan canlılığı üzerinde kullanım açısından bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Grup ve kültürel aidiyetin canlılık üzerindeki etkisiyle ilgili olarak, Tablo 6, algılanan grup durumları açısından iki dil konuşur topluluğunun dilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğuna işaret etmektedir.

Table 6. Romeyka ve Türkçenin algılanan grup durumu ve kültürel aidiyet

Anket Değişkenleri	<i>Romeyka Canlılığı</i>	<i>Türkçe Canlılığı</i>	<i>Ortalama Farkı</i>	<i>p</i>
Dilin konuşulduğu şehirde konuşur topluluğunun saygınlığı	4.40	5.94	1.54	.000
Dil konuşurlarının tarih ve başarıları ile gurur duyma oranı	2.78	6.13	3.36	.001
Dilin kültürel etkinliklerde kullanılma oranı	2.24	6.03	3.79	.000

Tablo 6, Romeyka ve Türkçenin algılanan grup durumu ve kültürel aidiyet üzerindeki etkilerine dair verileri sunmaktadır. Buna göre, "dil konuşulduğu şehirde konuşur topluluğunun saygınlığı"na ilişkin olarak, Türkçe konuşan topluluğun ortalama saygınlık puanı (5.94), Romeyka konuşan topluluğun puanından (4.40) anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Aralarındaki ortalama fark 1.54 puan olarak hesaplanmıştır ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$). Bu sonuç, Türkçenin ve iletişimde Türkçe konuşan topluluğun, dilin konuşulduğu şehirde daha fazla saygınlık gördüğünü göstermektedir. "Dil konuşurlarının tarih ve başarıları ile gurur duyma oranı" değişkeni açısından ise, Türkçe konuşan topluluğun ortalama gurur duyma puanı (6.13), Romeyka konuşan

topluluğunkinden (2.78) daha yüksektir. Aralarındaki ortalama fark 3.36 puan olarak hesaplanmıştır ve bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = .001$). Bu bulgu da Türkçe ile bu dilin temsil ettiği tarih ve başarıların daha fazla gurur anlamına geldiğine işaret etmektedir. “Dilin kültürel etkinliklerinde kullanılma oranı” incelendiğinde, Türkçe konuşan topluluğun ortalama algılanan dillerinin kültürel olarak kullanım puanı (6.03), Romeyka konuşan topluluğun puanından (2.24) belirgin şekilde daha yüksektir. Aralarındaki ortalama fark 3.79 puan olarak hesaplanmıştır ve bu fark da istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Tablo 7, Romeyka ve Türkçe olmak üzere iki farklı dilin, algılanan grup gücü ve öngörülen gelecek gücü gibi ana anket değişkenlerinin karşılaştırmalı analizini sunarak, bunların etnodilbilimsel canlılığını aydınlatmaktadır.

Tablo 7. Romeyka ve Türkçenin algılanan grup gücü

Anket Değişkenleri	Romeyka Canlılığı	Türkçe Canlılığı	Ortalama Farkı	p
Dil konuşurlarının algılanan etkin ve güçlü olma oranı	2.73	5.88	3.15	.000
Dilin konuşurlarının gelecek yıllarda (20-30 yıl) sahip olacağı etkin olma seviyesi	1.84	5.70	3.86	.000

Bu tabloda, ilk değişken olan “dil konuşurlarının algılanan etkin ve güçlü olma oranı” bakıldığında, Romeyka için 2.73, Türkçe için ise 5.88 ortalama puanlar elde edilmiştir. Ortalama fark 3.15 ve p -değeri 0.000 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, iki dil arasında algılanan etkinlik ve güç açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p < 0.05$). İkinci değişken olan “dil konuşurlarının gelecek yıllarda sahip olacağı etkin olma seviyesi”nde incelendiğinde bu değişken için de büyük bir fark görülmektedir. Romeyka için ortalama puan 1.84 iken, Türkçe için ortalama puan 5.70 olarak bulunmuştur. Ortalama farkı 3.86 ve p -değeri 0.000 (veya .000) olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar, iki dil arasında gelecekteki etkinlik seviyeleri açısından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($p < 0.05$).

Romeyka ve Türkçe kullanımının eğitim sistemi bağlamında canlılık üzerindeki etkileriyle ilgili sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. İlgili dillerin eğitimde kullanımı

Anket Değişkenleri	Romeyka Canlılığı	Türkçe Canlılığı	Ortalama Farkı	<i>p</i>
Dilin okullarda kullanımı/öğretimi	1.85	6.39	4.54	.000

Tablodaki veriler ışığında, okullarda ve eğitim bağlamında kullanım oranı Romeyka için ortalama 1.85 iken, Türkçe için bu değer 6.39 olarak bulunmuştur. Bu, iki dil arasında eğitimdeki kullanım açısından büyük bir fark olduğunu göstermektedir. Ortalama farkı 4.54 olarak hesaplanmıştır. Bu da, iki dil arasında eğitimdeki kullanım açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir ($p < 0.05$). Sonuç olarak, bu analiz Türkçenin Romeykaya göre çok daha yaygın bir şekilde eğitimde kullanıldığına işaret etmektedir.

Romeyka ve Türkçenin ibadet dili olarak kullanımının dilin algılanan canlılığı üzerindeki etkileriyle ilgili sonuçlar Tablo 47’de sunulmuştur.

Table 9. İlgili dillerin ibadet dili olarak kullanımı

Anket Değişkenleri	Romeyka Canlılığı	Türkçe Canlılığı	Ortalama Farkı	<i>p</i>
Dilin ibadethane ve ibadetlerde kullanılma oranı	2.29	6.30	4.09	.000

Bu tabloda, ilgili iki dil arasındaki ibadet dil olarak kullanım farklılıklarını değerlendirmek için “dilinin ibadethane ve ibadetlerde kullanılma oranı” adlı bir anket değişkeni kullanılmıştır. Tabloya göre, Romeykanın ibadet dili olarak kullanımının ortalama puanı 2.29 iken, Türkçe için bu değer 6.30 olarak tespit edilmiştir. Bu, iki dil arasında ibadetlerde kullanım açısından bir fark olduğunu göstermektedir. Ortalama fark 4.09 hesaplanmıştır. Bu da, iki dil arasında ibadet dil olarak kullanım açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir ($p < 0.05$). Bu analiz sonucu Türkçenin Romeykaya oranla daha yaygın bir şekilde ibadetlerde kullanıldığı algısının yaygın olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 10, Türkçe ve Romeyka konuşurları arasındaki iletişim oranını özellikle inceleyerek, Türkçe ve Romeyka konuşan topluluklar arasındaki etkileşim ve sosyal dinamiklerin derecesini inceleyen değişkenin sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Table 10. Türkçe ve Romeyka konuşurları arasındaki etkileşim oranı

Anket Değişkenleri	Romeyka Canlılığı	Türkçe Canlılığı	Ortalama Farkı	p
Türkçe ve Romeyka konuşurları arasındaki etkileşim oranı	2.54	5.41	2.87	.000

Tabloda sunulmuş olan veriler, 2.87 gibi önemli bir ortalama farkı ve 0.000 *p*-değeri göstermektedir, bu da son derece önemli bir fark olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuçlar, iki toplum arasındaki etkileşim veya temas seviyesinde önemli bir farklılığı vurgulamaktadır.

Romeyka Görüşme Verilerinden Elde Edilmiş Olan Nitel Bulgular

Görüşme verilerinin analizi, Romeyka konuşan bireylerin yerel koşullar içindeki mevcut durumlarını anlamayı ve miras dillerinin etnodilbilimsel canlılığını nasıl yansıttıklarını araştırmayı hedeflemektedir. Bu çalışma, ana bir temayı belirlemiştir ve bu bölümde bu tema, alıntılarla birlikte sunulmaktadır.

Değişen etnodilbilimsel toplumsal ağ sisteminin miras dilin kullanım oranına etkisi

Aşağıdaki alıntı Romeyka konuşuru bir katılımcının Romeykeyle duygusal bağıyla ilgili değerli bilgiler sunmaktadır. Alıntı katılımcının duygu durumlarında Romeykanın yerine odaklanmaktadır.

Alıntı 1 [Romeyka (7), Görüşmeci]

- Görüşmeci:** Biraz çocukluğundan, büyüdüğün ortamdan bahseder misin?
- Ne zamandan beri çalışıyorsun? Çocukluğun nasıldı?
- Romeyka (7):** Tarlada tapanda çalışırdık. Köyümüz merkeze uzaktı, mal güderdik.
- Görüşmeci:** Çocukluğunda hangi dilleri öğrendin?
- Romeyka (7):** Önce Romeyka öğrendim. Büyüdükçe, okula gittikçe, liseye gittikçe Türkçe öğredim. Konuşmam iyice Türkçe oldu.
- Görüşmeci:** Türkçeyi kaç yaşında öğrendin?
- Romeyka (7):** Yedi yaşlarımdaydım. Evet. Çocukluğumdan beri Türkçe öğreniyorum. Çocukken daha çok Romeyka konuşurdum etrafımla; artık tek Türk. Hatta yaşlıları saymazsak hiç Romeyka konuşmuyorum. Ayda yılda bir artık. Çoluk çocuk da Türkçe bildiği ve konuştuğu için artık Türkçeden başka dil konuşmuyorum. Türkçe artık bizlerin dili oldu.

Bu alıntı, bir Romeyka konuşmacısının dil deneyimleri ve dil değişimi üzerine bilgiler içermektedir. Konuşmacı, çocukluğunda Romeyka ve Türkçe olmak üzere iki dil öğrenmiştir. Gözlemlerine göre, çocukluk döneminde daha çok Romeyka konuşurken, zamanla Türkçe konuşma sıklığı artmıştır. Bu değişim, dilin kullanım sıklığındaki evrimsel süreci yansıtmaktadır. Konuşmacı, artık neredeyse hiç Romeyka kullanmadığını ve Türkçe'nin kendilerinin ana dili haline geldiğini belirtmektedir. Bu durum, dil değişimi ve dil kaybı gibi fenomenleri incelemek ve anlamak için bir örnek sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Bronham vd. (2022) tarafından tanımlanan dil ekolojisiyle ilgili çerçeveye uygun olarak Doğu Karadeniz'de konuşulan Romeykanın Türkiye'deki etnodilbilimsel canlılığını inceleyerek UNESCO tarafından 2022-2032 yılları arasının Uluslararası Yerel Diller Onyılı (International Decade of Indigenous Languages) ilan edildiği bir dönemde bu dillerin toplumdilbilimsel durumunu bilimsel olarak incelemeyi amaçlamıştır. Giles vd. (1977) tarafından tanımlanan etnodilbilimsel canlılık kuramı, toplumsal olarak azınlık grubu oluşturan dil topluluklarının konuştuğu dillerin durumunu ve bu dilleri konuşan toplulukların dillerine karşı öznel algılarını değerlendirmeyi amaçlayan dilbilimsel bir kuramdır.

Nicel veriler, Romeyka konuşanların kendi miras dillerine ve sosyal olarak baskın dile, yani Türkçeye yönelik canlılık algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkları ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Romeyka ve Türkçe arasındaki dil tercihlerinin ve algılanan dilsel güç ilişkilerinin derinliklerine işaret etmektedir. Bu olgu elde edilen verilerin nicel bulgularının çok düşük p -değerleri ($p < .05$) ile belirgin bir şekilde desteklenmektedir. Dillerin kullanımına dair bu konuşur algıları, Doğu Karadeniz'de konuşulmakta olan tehlike altındaki Romeyka dili ve Türkçe arasındaki kullanım farklarının toplumsal katmanların her birinde (devlet hizmetleri, okullar, medya ve dini ibadetler gibi) karşımıza çıkmaktadır.

Dil durumu kavramı çerçevesinde "yerel" ve "uluslararası" dil durumu bağlamlarında elde edilen nicel bulgularda araştırma konusu olan Romeyka için yapılan analizde, Türkçenin hem ulusal/yerel düzeyde hem de uluslararası düzeyde, Romeyka'ya kıyasla daha fazla canlılık gösterdiği bulunmuştur ($p < .05$). Bu bulgu, araştırmanın odaklandığı Romeykada dil durumunun algılanan canlılık üzerindeki etkisini göstermektedir. "Yerel" ve "uluslararası" dil durumu bağlamlarında yapılan analizler, Türkçenin öznel canlılığına kıyasla Romeykada daha düşük bir algılanan canlılık düzeyine işaret etmektedir.

Devlet hizmetlerinde ve politik alanda, farklı dillerin kullanım oranlarının istatistiksel olarak belirgin bir şekilde farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu bulgular, farklı dillerin algılanan kullanımının devlet hizmetlerinde ve siyasi güçteki oranların bireylerin canlılık algılarını şekillendirmedeki etkili rolünü vurgulamaktadır. İran'da Halaçça için Akkuş ve Ahmadi'nin (baskıda) yaptığı çalışma, toplumsal olarak baskın diller söz konusu olduğunda bu bulgularla uyumlu sonuçlar sunmaktadır. Akkuş ve Ahmadi'nin (baskıda) araştırması, Halaççanın devlet hizmetlerinde ve politik arenada Farsçaya oranla daha az kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu durum, dilin siyasi ve toplumsal yaşamdaki rolünün benzer şekilde algılandığına işaret edebilir. Böylece, dilin siyaset ve kamu hizmetleri üzerindeki etkisiyle ilgili olarak yapılan araştırmalar, bölgesel ve ulusal düzeyde diller arasındaki eşitsizlikleri ve algılanan kullanım oranlarının toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Öznel Etnodilbilimsel Canlılık Anketi kapsamında Romeyka konuşan topluluklar arasındaki demografik özellikler ve göç desenleri incelendiğinde ise çeşitli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Türkçe konuşan toplulukların genellikle daha yüksek doğum oranlarına sahip olduğu ve göç eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Özellikle, dilin konuşulduğu şehirde doğum artış oranlarının Türkçe konuşanlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak, bu diller arasında azınlık/çoğunluk durumu ve evlilik oranları gibi bazı değişkenlerde farklılıklar gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, farklı dillerin konuşulduğu topluluklar arasında demografik farklılıkların ve göç desenlerinin olduğunu göstermektedir. Dilin toplumsal dinamikleri ve etkileşimleri üzerine daha derinlemesine çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Tabloda gözlemlenen farklılıklar, dilin toplumsal ve demografik yapı üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Romeyka için ise, Türkçe konuşan toplulukların genellikle daha yüksek doğum oranlarına ve göç eğilimlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, dilin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir adımdır. Başkurdistan'da Başkurtça üzerine Yagmur ve Kroon (2003) tarafından yapılan etnodilbilimsel canlılık üzerine çalışma, dilin toplumsal ve demografik yapı üzerindeki etkilerini değerlendirmek için önemli bulgular ortaya koymuştur. Bu çalışmadaki bulgularla da uyumlu veriler sunan söz konusu çalışma, Başkurtça konuşan toplulukların doğum oranları, göç desenleri ve dilin toplumsal rolü üzerinde derinlemesine bir analiz sunarak, dilin toplum içindeki önemini vurgulamaktadır. Elde edilen bulgular, dilin sadece iletişim aracı

olmanın ötesinde, toplumun demografik yapısı üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Romeykanın işletmelerde ve mali işlerde kullanımı bağlamında, Türkçenin ekonomik ve ticari kullanımı ($M = 5.80$) ve iş yerlerindeki tercih edilme düzeyi ($M = 5.43$), Romeykaya göre (sırasıyla $M = 1.77$ ve $M = 1.96$) oldukça yüksektir (her iki değişken için de $p < .05$). Dilin konuşanlarının algılanan varlık ve zenginlik düzeyi açısından yapılan karşılaştırmada (Türkçe için $M = 4.55$, Romeyka için $M = 3.28$), anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p = 0.05$). Bu sonuçlar, Türkçenin ekonomik ve ticari alandaki baskın konumunu, iş yerlerindeki tercih edilme oranını ve genel olarak algılanan varlık ve zenginlik düzeyini diğer dillerle karşılaştırdığımızda göstermektedir. Bu sonuçlar, Türkçenin diğer dillere kıyasla ekonomik ve ticari alandaki üstünlüğünü ve iş yerlerindeki tercih edilme oranını açıkça göstermektedir. Romeyka ile karşılaştırıldığında, Türkçenin ekonomik ve ticari kullanımı ile iş yerlerindeki tercih edilme düzeyi oldukça belirgin bir şekilde daha yüksektir. Ancak, dilin konuşanlarının algılanan varlık ve zenginlik düzeyi açısından yapılan karşılaştırmalarda anlamlı farklar bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, Türkçenin işletme ve servet edinme bağlamındaki güçlü konumunu desteklemektedir.

Kitle iletişim araçlarında dillerin kullanım oranlarının algılanışı bağlamında nicel sonuçlar Türkçenin diğer dillere kıyasla belirgin bir şekilde daha fazla kullanıldığına işaret etmektedir. Ortalama olarak, Türkçenin canlılık puanı diğer dillere göre belirgin şekilde daha yüksektir. Bu, Türkçenin kitle iletişim araçlarında daha yaygın olarak tercih edilmesinin, Romeykanın algılanan canlılığı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, Romeykanın canlılığının ortalama olarak 1.52, Türkçenin canlılığının ise 5.57 olduğunu göstermektedir. Aralarındaki ortalama fark 4.05'tir ve istatistiksel olarak bu fark anlamlıdır ($p < .000$). Bu istatistiksel olarak anlamlı fark ($p < .05$) Türkçenin Romeykanın algılanan canlılığı üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu bulgular aynı zamanda, dilin toplumsal ve kültürel etkileşimdeki rolünü anlamamıza da yardımcı olmaktadır. Kitle iletişim araçlarında Türkçenin daha baskın bir şekilde kullanılması, dilin günlük hayattaki yaygınlığını ve erişilebilirliğini artırabilir. Bu durum, dilin kullanımının sadece iletişimde değil, aynı zamanda kültürel ifade ve anlam inşasında da belirleyici olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Romeykanın daha az kullanılması, dilin algılanan canlılığını olumsuz yönde etkileyebilir ve dilin toplum içindeki yerini zayıflatabilir. Bu nedenle, dil politikalarının ve iletişim stratejilerinin

belirlenmesinde bu tür verilerin dikkate alınması önemlidir. Dilin toplumsal yaşamdaki konumu ve gücü, dil politikalarının şekillenmesinde ve dilin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Dil algısı ve kültürel kimlik üzerindeki etkileri değerlendiren veriler bağlamında, dilin konuşulduğu şehirde topluluğun saygınlığına ilişkin olarak, Türkçe konuşan topluluğun ortalama saygınlık puanı Romeyka konuşan topluluğunkinden anlamlı şekilde daha yüksek çıkmıştır ($p < .05$). Türkçe'nin daha fazla saygı görmesi, dilin konuşulduğu yerdeki sosyal statüsünü yansıtmaktadır. Bu sonuçlar, Türkçenin algılanan prestijini ve sosyal etkisini diğer dillere kıyasla göstermektedir. Bu veriler, dilin toplum içindeki konumunun ve kültürel etkisinin değerlendirilmesinde önemli ipuçları sunuyor. Ayrıca, Türkçenin kültürel etkinliklerde daha yaygın olarak kullanıldığı algısı da dikkat çekici bir bulgudur. Bu durum, Türkçenin toplumda daha yaygın ve etkili bir şekilde kullanıldığını ve Romeykanın ise daha az etkili olduğunu işaret etmektedir.

Diller arasında algılanan grup gücü ve gelecekteki etkinlik seviyeleri açısından önemli farklılıklar görülmektedir. Romeyka için, Türkçe ile karşılaştırıldığında hem algılanan etkinlik ve güç hem de gelecekteki etkinlik seviyeleri açısından anlamlı farklar görülmektedir ($p < 0.05$). Bu sonuçlar, Türkçenin Romeykadan daha güçlü olduğunu ve gelecekteki etkinliğinin daha yüksek olacağını göstermektedir.

Eğitimde dillerin kullanımını incelendiğinde, Romeyka için eğitimde kullanım oranı ortalama 1.85 iken Türkçe için bu değer ortalama 6.39 olarak bulunmuştur. Aralarındaki ortalama fark 4.54'tür ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.05$). Bu verilere dayanarak, Türkçenin Romeykaya mukayeseyele eğitimde daha yaygın bir şekilde kullanıldığı açıkça görülmektedir. Bu durum, Türkçenin eğitim sisteminde ve akademik ortamlarda daha baskın bir konuma sahip olduğunu işaret etmektedir.

Dillerin litürjik (ibadet) dil olarak kullanımını bağlamında, Türkçe, Romeykaya kıyasla ibadetlerde daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Romeyka için ortalama puan 2.29 iken, Türkçe için 6.30'dur. Bu sonuçlar, Türkçenin dini ibadetlerde daha baskın olduğunu ve diğer dillere göre daha yaygın bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu durum, dilin toplumun dini ve kültürel hayatında oynadığı belirleyici rolü vurgulamaktadır. Bu durum Süryanice ve İbranice gibi ibadet dili olarak kullanılan diller dışında ilgili alanyazında sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu verilere benzer veriler Halaçça dil topluluğunun İran'da Farsçayı

ibadet dili olarak kullandığının belgelendiği Akkuş ve Ahmadi'nin (baskıda) çalışmalarında da vurgulanmıştır.

Türkçe ve Romeyka konuşan topluluklar arasında etkileşim oranı bakımından önemli bir farklılık vardır. Ortalama fark 2.87 ve *p*-değeri 0.000'dir, bu da son derece anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, etkileşim veya temas seviyesinde önemli bir farklılık olduğunu vurgulamaktadır.

Romeyka konuşan farklı kuşaklar arasındaki araştırmalar, dilin ve kültürün algılanışı ve kullanımında çeşitli farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, dil ve kültürün kuşaklar arasında nasıl değiştiğini ve algılandığını bilimsel bir zeminde göstermektedir.

Çalışmanın nicel ve nitel verileri harmanlayan karma yöntem yaklaşımı, dillerin canlılığının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılması amacıyla uyumlu bir süreç yürütülmesini sağlamıştır. Görüşme verilerinden çıkan bazı olgular ankette ortaya çıkan bulguları desteklerken, bazı önemli temalar yalnızca görüşmede ortaya çıkmış ve ilgili dilleri konuşan topluluktaki dil dinamiklerine ilişkin daha geniş bağlamın anlaşılmasını sağlamıştır. Özellikle görüşmeler, ilgili dili konuşanlar arasında dilin devamlılığı ve etnodilbilimsel canlılık algısıyla ilgili kritik yönleri ortaya koymuştur. Bu olgu, toplumun sosyal, eğitimsel ve idari etkileşimlerde Romeyka konuşurlarının dillerinin canlılığını ve önemini nasıl algıladıklarını kendi özel bağlamlarında tespit etmiştir. Anlatılar, kültürel hafızanın bir parçası olarak dili koruma taahhüdünü vurgulamanın yanında potansiyel dil kaybını önlemek için harekete geçmenin aciliyetini vurgulamaktadır. Bu durum, etnodilbilimsel canlılığın çok önemli bir yönünü teşkil etmektedir; çünkü güçlü bir etnik ve dilsel kimlik duygusuna sahip bireylerin daha yüksek düzeyde özsaygı ve yaşam doyumuna sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Phinney 1990). Bulgular aynı zamanda toplumsal olarak baskın dil olan Türkçenin hakim olduğu toplumsal normlarda gezinmenin karmaşık dinamiklerini de vurgulamaktadır. Anlatılar, ilgili dilleri konuşanların belirli bağlamlarda dillerini tercih ederken resmi veya kurumsal ortamlarda Türkçeye geçiş yaptığı dilsel ortama pragmatik bir adaptasyon sürecini betimlemektedir. Türkçenin bu edimbilimsel ve bağlam odaklı kullanımı, tehlike altındaki bu dillerin eğitim kurumları ve resmi işlemlerdeki durumunu göstermesi açısından önemlidir. Bu durum, Giles vd. (1977) tarafından ana hatlarıyla belirtildiği gibi etnodilbilimsel canlılığın boyutlarından biri olan kurumsal destek faktörlerinin etkisini yansıtmaktadır. Tartışma, aile ilişkilerinin dil seçimleri üzerindeki etkisini vurgulayarak sosyal ağ dinamiklerini de

genişletmektedir. Aile içinde dil seçiminin akrabalarla yakınlık derecesine göre değişmesi, demografik faktörlerin dil tercihleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulguların Akkuş ve Sağın Şimşek'in (2022) bulgularıyla uyumlu olduğu belirtilebilir. Bu çalışmaya katkıda bulunan bireylerin belirli yerelliklerindeki mevcut anı yakalayan nitel veriler, Mufwene'nin (2017) ekolojik perspektife yaptığı vurguyla örtüşmektedir. Toplumsal ağ oluşturma dinamikleri, bütün olarak etnodilbilimsel canlılığa yönelik yaklaşımlarda ekolojik perspektife daha fazla vurgu yapılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Belirli nüfus yapılarındaki yerel etkileşim dinamiklerini de içeren dil ekolojisi, dilin korunmasına yönelik zorlukların ve fırsatların anlaşılmasında çok önemlidir.

Kaynakça

- Akkuş, M. (2021). COVID-19 Pandemisi (Karasalgın) ve Tehlike Altındaki Türk Lehçeleri: Küresel Karasalgın, Dilkırımı (linguicide) Tetikler mi?. *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 11(18), 158-174.
- Akkuş, M. ve Ahmadi, S. (baskıda). 'Charming yet challenging': Ethnolinguistic vitality of Khalaj. *Turkic Languages*.
- Akkuş, M. ve Sağın Şimşek, Ç. (2022). The zone of ethnolinguistic social networking (ZonES) in Khalaj Turkic: A model for language endangerment. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 33(2), 221-245.
- Allard, R. ve Landry, R. (1986). Subjective ethnolinguistic vitality viewed as a belief system. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 7, 1-12.
- Atkinson, D. (2000). Minoritisation, identity and ethnolinguistic vitality in Catalonia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 21(3), 185-197.
- Austin, P. K. (2016). Language documentation 20 years on. L. Filipović ve M. Pütz (Editörler). *Endangered Languages and Languages in Danger* içinde (s. 147-170). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Avdan, N. (2010). *Effects of Turkish Policies on Minority Languages: The Lazuri Context*. Unpublished paper submitted at Linköping University in 2010 Spring.
- Bourdieu, P. (1992). *Language and Symbolic Power*. Polity Press.
- Bourhis, R. Y., Giles, H. ve Rosenthal, D. (1981). Notes on the construction of a 'subjective vitality questionnaire' for ethnolinguistic groups. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 2(2), 145-155.

- Bourhis, R. Y., Sachdev, I., Ehala, M. ve Giles, H. (2019). Assessing 40 years of group vitality research and future directions. *Journal of Language and Social Psychology*, 38(4), 409-422.
- Dragojevic, M., Gasiorek, J. ve Vincze, L. (2018). Vitality, language use, and life satisfaction: A study of bilingual Hungarian adolescents living in Romania. *Journal of Language and Social Psychology*, 37(4), 431-450.
- Dubé-Simard, L. (1983). Genesis of social categorisation, threat to identity and perception of social injustice: Their role in intergroup communication. *Journal of Language and Social Psychology*, 2(2-3-4), 183-205.
- Ehala, M. ve Zabrodskaia, A. (2011). The impact of inter-ethnic discordance on subjective vitality perceptions. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 32(2), 121-136.
- Gibbons, J. ve Ashcroft, L. (1995). Multiculturalism and language shift: A subjective vitality questionnaire study of Sydney Italians. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 16(4), 281-99.
- Giles, H., Bourhis, R. Y. ve Taylor, D. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. H. Giles (Ed.). *Language, Ethnicity and Intergroup Relations* içinde (s. 307-348). Academic Press.
- Giles, H., Rosenthal, D. ve Young, L. (1985). Perceived ethnolinguistic vitality: the Anglo ~~Journal of Multilingual & Multicultural Development~~ *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 6(3-4), 253-269.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye-Osmanlı Devleti Üzerine Araştırmalar I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnalçık, H. ve Quataert, D. (1994). *An economic and social history of the Ottoman Empire, 1300-1914*. Cambridge University Press.
- Landry, R. ve Bourhis, R. Y. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology*, 16(1), 23-49.
- McNamara, T.F. (1987). Language and social identity: Israelis abroad. *Journal of Language and Social Psychology*, 6(3-4), 215-28.
- Milroy, L. ve Milroy, J. (1992). Social network and social class: Toward an integrated sociolinguistic model. *Language in Society*, 1-26.

- Moseley, C. *Atlas of the World's Languages in Danger*. 3rd ed. Paris: UNESCO Publishing. <http://www.unesco.org/culture/en/endangeredlanguages/atlas>
Erişim tarihi: 20 Şubat 2020.
- Mufwene, S. S. (2017). Language vitality: The weak theoretical underpinnings of what can be an exciting research area. *Language*, 93(4), 202-223.
- Nevskaya, İ. ve Erdal, M. (2016). "Giriş". Eker, S. ve Çevik Şavk, Ü. (Yay. haz.). *Tehlikedeki Türk Dilleri I* içinde (s. xvi). Ankara/Astana: Uluslararası Türk Akademisi ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.
- Phinney, J. S. 1990. Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499-514.
- Sachdev, I., Bourhis, R. Y., Phang, S. ve D'Eye, J. (1987). Language attitudes and vitality perceptions: Intergenerational effects among Chinese Canadian communities. *Journal of Language and Social Psychology*, 6(3-4), 287-307.
- Salminen, T. (2007). Endangered languages in Europe. Brezinger, M. (Yay. haz.). *Language Diversity Endangered* içinde (s. 205-232). Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Simonian, H. H. (2007). *The Hemshin: History, society and identity in the Highlands of Northeast Turkey*. London and New York: Routledge.
- Smith, B. K., Ehala, M. ve Giles, H. (2018). Vitality Theory. Nussbaum, J. F. (Yay. haz.). *Oxford Research Encyclopedia of Communication* içinde (s. 122-130). Oxford: Oxford University Press.
- Sitaridou, I. (2013). Greek-speaking enclaves in Pontus today: The documentation and revitalization of Romeyka. Jones, M. R. ve Ogilve, S. (Yay. haz.). *Keeping Languages Alive. Language Endangerment: Documentation, Pedagogy and Revitalization* içinde (s. 98-114). Cambridge: Cambridge University Press.
- UNESCO. (2012). *Language vitality and endangerment. International expert meeting on UNESCO programme safeguarding of endangered languages*. Paris: UNESCO.
- Vincze, L. ve Henning-Lindblom, A. (2016). Swedish, Finnish and bilingual? Multiple ethnolinguistic identities in relation to ethnolinguistic vitality in Finland. *International Journal of Bilingualism*, 20(4), 488-498.

- Virtanen, Ö. E. (2003). Recent Changes in Turkey's Language Legislation. *Mercator Working Papers*. Barcelona: Escarre International Centre for Ethnic Minorities and Nations.
- Yağmur, K. (2009). Language use and ethnolinguistic vitality of Turkish compared with the Dutch in the Netherlands. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 30(3), 219-233.
- Yagmur, K. ve Akinci, M.-A. (2003). Language use, choice, maintenance, and ethnolinguistic vitality of Turkish speakers in France: intergenerational differences. *International Journal of the Sociology of Language*, 164, 107-128. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2003.050>
- Yağmur, K., Bot, K. D. ve Korzilius, H. (1999). Language attrition, language shift and ethnolinguistic vitality of Turkish in Australia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 20(1), 51-69.
- Yagmur, K. ve Ehala, M. (2011). Tradition and innovation in the ethnolinguistic vitality theory. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 32(2), 101-110.
- Yagmur, K. ve Kroon, S. (2006). Objective and subjective data on Altai and Kazakh ethnolinguistic vitality in the Russian Federation Republic of Altai. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 27(3), 241-58.
- Yağmur, K. ve Kroon, S. (2003). Ethnolinguistic vitality perceptions and language revitalisation in Bashkortostan. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 24(4), 319-336.
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Summary

The linguistic landscape of Turkey's Eastern Black Sea region is characterized by significant diversity, with Romeyka standing out as a language believed to preserve archaic features from antiquity. This study endeavors to assess the ethnolinguistic vitality of Romeyka within its unique language ecology, employing the framework of ethnolinguistic vitality theory to understand its current status and prospects for continuity.

Romeyka, traditionally spoken in several districts including Tonya, Çaykara, Of, Köprübaşı, and Sürmene in Trabzon province, holds a distinct position due to its historical roots and linguistic isolation. The language has been theorized to retain linguistic traits from ancient times, providing a fascinating case study for exploring language vitality in a rapidly changing sociolinguistic environment.

This study aims to delve into the ethnolinguistic vitality of Romeyka using the framework provided by ethnolinguistic vitality theory. This theory, developed to assess the strength and prospects of minority languages within their respective sociocultural

environments, provides a structured approach to understanding how languages like Romeyka persist, evolve, or face decline in contemporary society. By applying this theoretical framework, the study seeks to uncover not only the current sociolinguistic status of Romeyka but also the factors that contribute to its resilience or vulnerability within the dynamic sociolinguistic landscape of the Eastern Black Sea region.

Moreover, the geographical distribution of Romeyka speakers across various districts of Trabzon province offers a diverse sample for this research. The communities of Tonya, Çaykara, Of, Köprübaşı, and Sürmene each bring their own socio-cultural contexts and linguistic practices to the study, enriching the understanding of how Romeyka functions within different local settings. This geographic diversity allows for a nuanced exploration of Romeyka's vitality across different community structures, shedding light on whether and how the language adapts to contemporary social, economic, and educational pressures.

To address the research question regarding the current ethnolinguistic vitality of Romeyka, a mixed-methods approach was adopted. The study involved 107 participants from diverse demographics, including various age groups, social strata, and occupational backgrounds. The Subjective Ethnolinguistic Vitality Survey, adapted into Turkish for accessibility, served as the primary quantitative tool. This survey was administered through face-to-face interviews conducted across the target districts.

In addition to quantitative data collection, qualitative insights were gathered through focus group discussions and in-depth interviews. These qualitative methods aimed to delve into the nuanced perceptions and attitudes towards Romeyka among its speakers. A thematic analysis of the qualitative data enriched the findings by uncovering themes related to language use, identity, and community dynamics.

The study's findings revealed intriguing insights into the ethnolinguistic vitality of Romeyka. Statistical analysis indicated that demographic variables such as age, gender, and occupation did not significantly influence perceptions of Romeyka's vitality when considered in isolation. However, when compared to perceptions of the Turkish language, a statistically significant difference in vitality perception emerged. This suggests that while Romeyka may not vary significantly across demographic groups, its comparative vitality against Turkish is a meaningful indicator of its societal position.

Qualitative data from focus groups and interviews reinforced these quantitative findings. Participants expressed a strong attachment to Romeyka, viewing it as a marker of local identity and cultural heritage. The language was valued for its historical continuity and role in familial and community interactions. Discussions also highlighted challenges, including intergenerational language transmission and the impact of broader sociolinguistic trends on Romeyka's domain of use.

The study contributes significantly to both theoretical and applied aspects of ethnolinguistic vitality research. By applying ethnolinguistic vitality theory to a specific linguistic context in the Eastern Black Sea region, the study underscores the complex interplay between language, culture, and community dynamics. It provides empirical evidence supporting the resilience of Romeyka within its linguistic ecology while acknowledging the external pressures that influence its vitality.

Furthermore, the comparative lens adopted in the study enriches global discourse on language sustainability and sociolinguistic change. By contextualizing Romeyka's vitality alongside international examples, the study highlights the region's unique sociolinguistic landscape and the adaptive strategies employed by communities to maintain linguistic diversity.

In conclusion, this study illuminates the ethnolinguistic vitality of Romeyka in the Eastern Black Sea region of Turkey, offering a nuanced understanding of its current status and future prospects. Through a comprehensive analysis integrating quantitative surveys and qualitative insights, the study reveals the multifaceted dimensions of Romeyka's vitality, from individual perceptions to broader community dynamics. By emphasizing the local context and global implications, the study underscores the importance of preserving linguistic diversity amidst evolving sociolinguistic landscapes.

This research not only enhances our understanding of Romeyka but also provides a valuable framework for future studies on language vitality and cultural resilience in diverse linguistic contexts worldwide.